

სახელმწიფო გაზეთი

გ ა ზ ე თ ი ს ი ფ ა ს ი :

გაზეთის თვიური	გაზეთის წელიწადი:
გაზეთის თვიური	— 3 მ. —
გაზეთის თვიური	— 2 მ. —
გაზეთის თვიური	— 1 მ. —

მკითხველთა წერილები

გ ა მ დ ი ს თ ვ ე შ ი ო რ ჯ ე რ

ხ ე ლ ი ს მ ო წ ე რ ა მ ი ა დ ე ბ ა :
 თვიურად სახელმწიფო გაზეთის რედაქციის:
 განტოვების, გ. წერეთლის და ა.შ. (დუბლირის)
 სტამბაში, ხსენებული პერიოდის სხვადასხვა
 თვიურად გაზეთის მისამართის ადრესი:
 Вѣ Тифлисе, въ конторѣ редакціи СЕЛЬ-
 СКОЙ ГАЗЕТЫ: при ти графѣ и П. Це-
 ретелѣ и к". (Дубемира).

№ 21 შაბათი

V

15 ნოემბერს, 1872 წ.

შინააწესი:

უპირატესად სენატის უკუხდასმული წერილები:— დროებითი
 მინისტრის განცხადება:— სინდღან.— გურდღან.
 სინდღან. ღებუშვიდღან.— სინდღანეა ნაწი.
 სინდღან.— ბაშის ავთ-მეფეობისა.— სინდღანის გან-
 ცხადება.

უკუხდასმული წერილები:—
 დროებითი მინისტრის განცხადება:
 სინდღანის განცხადება.

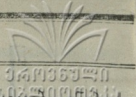
სინდღანის განცხადება.

სინდღანის განცხადება. მისი იმპერატორებით დიდებულების უკუ-
 ხდასმული წერილები, მოსინდღანის
 განცხადება საგზო საქმეთა მინისტრისა ამა იანე-
 რის 13 № 44, რომელთადაც წარდგენილია
 დროებითი სენატში რიგიან განკარგულების
 შესახებ პირი უმაღლესად დამტკიცებუ-
 ლის სახელმწიფო რჩევის აზრისა, სადაც
 წერია: სახელმწიფო რჩევამ კანონთა განყოფი-
 ლებათა და სახელმწიფო ეკონომიის შე-
 ცდებულ კრებაში განიხილა რა საგზო საქმე-
 თა მინისტრის მოხსენება იმ წესდებულებაზე,
 რომელიც შეეხება შენობებს, საყოფა ალა-

უკუხდასმული წერილები და ხეების დამყნას
 რკინის გზის იქით და აქეთ და თანახმა ვახ-
 და რა მინისტრის აზრისა თვითონ თავისი
 აზრით დაწესა: 416 მუხლს შენობათა წეს-
 დების გასაუქმებლათ და 575 მუხლს სა-
 გზო საქმეთა წესდების დასამატებლათ აგრეთვე
 434—441 ტ. მუხლთა X ნაწილის საშუალო
 ქოკანონთა და იმათ გვარ მუხლებს საშარ-
 ლის წარმოების წესდებათა დასამატებლათ და-
 წესდეს შემდეგი კანონები შენობებზე, დასა-
 ყუბად ალაგებზე, თხრობებზე და მცენარეების
 დამყნაზე რკინის გზების გაყოფაზე: მუხ-
 ლი 1. ა. რკინის გზის გაყოფაზე ვისაც
 მიწები აქეთ, იმათ დეშელებათ აშენება ქა-
 ლაქს გარეთ ხუთ საყენზე ახლო სარკი-
 ნის გზო ადგილებითგან ყოველ ნაირ
 შენობისა ცეცხლ წაუცილებელი მასალებისა-
 გან: გაკეთება რკინის სასურავიან ხის ან
 ლასტებით და გაჯით აშენებულ სახლებისა
 ით საყენზე ახლო სარკინის გზო ადგილე-
 ბიდან. გ. ყოველნაირი შენობა ხისა ძვე-
 ლი ან ახალი ხის სასურავიანი ყოველგან
 შეუძლიათ გამართან მებატონეებმა არა
 უახლოეს ოცის საყენისა შემოხსენებულ
 სახლებიდან. დ. შენობები და დასაყოფა-
 ბი ალაგები იმ ნივთებისაგან, რომელნიც
 იფთქებენ ცეცხლისაგან, ოთხმოცდაათ საყენ-
 სა ახლო რკინის გზიდან არ უნდა ააშენ-
 ნან.

მუხლი 2. დასაყოფად ალაგების გამართან
 იმ საქონლისთვის, რომელსაც ცეცხლი უ-
 ჩნდება სარკინის გზო ადგილებიდან ათ სა-
 ყენზე ახლოს არ შეიძლება. ეს აკრძალვა
 არ შეეხება, ყოველნაირ ნაშენებისა მოსა-
 ელს, მოკრეფის ან მოწყის და მოთიბის
 დროს, აგრეთვე არც სასუქის მიწის გასან-
 ყიფებლათ. მუხლი 3. რუბში და ლელებ-
 ში წყლის გადაღების ნება არა აქეთ იმ ალა-
 გებს ზეით, სადაც რკინის გზის სატარებ-
 ლისთვის წყლის ამოსაღება გამოართული,
 აგრეთვე ნება არა აქვს ამ რუბში და ლე-
 ლეებში რაიმე უწმიდური და ყოველნაირ
 მარილნარევი წყალი ჩაუშვან ორ ვერსტზე
 ახლოს იმის ზეითა, სადაც წყლის ამოსაღე-
 ბია გამართული, რადგან ამ ნაირი უწმი-
 დური წყალი რკინის გზის სატარებლის-
 თვის მანებელია. მუხლი 4. მიწის გათხრა
 რკინის გზის ქვემო ალაგებზე მანდისათვის,
 წყლის გასაყენათ და სხვანაირ საქარობისა-
 თვის ყოველთვის უნდა მოხდეს ზოლმე რკი-
 ნის გზის გამგობის თანხმობით და ყოველ
 შემთხვევისათვის განსაკუთრებული მოსაზრე-
 ბის შედგენით, რომელიც უნდა დამტკიც-
 დეს საზოგადო საქმეთა სამინისტროში. მუხ-
 ლი 5. მიწის ზემოთ მანდის ან თხრა ქვიში-
 სა, ქვისა, თიხისა (აყლოის), ტორფისა და
 სხვა საგნებისა ან ორმოების ამოთხრის ნება
 ათ საყენზე ახლო სარკინის გზო მიწებიდან

სახელმწიფო საბეჭდო ქარხანა

არ შეიძლება. მუხლი 6. ხეების დამყნამ თუ რკინის გზის გაკრულოზე გახედვ, დაუშალა, ან იმათგან თუ თოვლობა იმატა რკინის გზაზე, მაშინ ამისთანა მოქმედება დაემოვებით მიწის მეპატრონეებს შემდეგ ნაირათ: თუ გზა სწორია მაშინ ხეების დამყნა ხუთ საყენზე ახლოს არ შეიძლება და თუ გზა მიხვეულია, მაშინ ათ საყენზე ახლოს მუხლი 4. ყოველ ნაირი ან-გებნი: საქონლის და საწყობი, თხრილები, ან ნაწყენობა, რომელიც ქვემდებარებანი 1-6 მუხლამდის აღარც უნდა გაგრცდოდენ და არც გადაკეთდენ, და თუ მართლაც ისინი მიენებენ ან დამაბრკოლებელნი შეიქნენ რითიმე რკინის გზისათვის, უტკველათ უნდა ამოიფხვან, ან გადაიტანონ, მაგრამ მხოლოდ რკინის გზის გამგეობის ხარჯით და გადახდით ყოველივე ზარალისა, რაც მეპატრონეს მისცემია თანახმათ იმისა, თუ როგორ მორიგდებიან ერთმანეთში რკინის გზის გამგეობა და მეპატრონე. მუხლი 8. თუ რკინის გზის გამგეობა და მეპატრონე ერთმანეთში ვერ მორიგდენ, მაშინ უნდა მიიქცენ იმ ალაგობრივ სასამართლოში, სადაც ქონება და მოსამართლემ უნდა გადასჭრას, თუ რა ფასი უნდა მიეცეს მეპატრონეს შენობათა, დასაწყობათა, თხრილ-სამაღნეთა და ხეების ნაწყენთა. მუხლი 9. როდესაც მოსამართლე განიხილავს ამ სადალო საქმეს, იმან უნდა მიიღოს მხედველობაში ის ფასი, რომელსაც გამგეობა უნდინავს და ის, რომელსაც ქონების მეპატრონე ითხოვს და იმათგან საზეული უნდა გადასწყვიტოს. მუხლი 9. შენობა და სხვა საკუთრება, რომელიც 7 მუხლში არიან მოხსენებულნი, დაწერილებით უნდა აიწერონ იმათ შედგენის და შენახვის წესი, რომელიც საზო საქმეთა სამინისტრომ უნდა გამოსცეს: მაშულის მეპატრონეებს ნება აქვთ ან თვითონ დაეწერონ მაშულის ჟღერაზე ან თავის მოადგილე კაცები გაზგანან, გამოაცხადონ თავისი უქმაციფილება პროტოკოლის დროს და მიიღონ პროტოკოლის პირი, რომელიც საკუთრათ იმათ მაშულის

შეეხება. მუხლი 10. რომელთაც მსურთ სახლის აგება ან იმ ერთ შენობათაგანის გამართვა, რაც 4-6 მუხლამდის მოხსენებულია განსაზღვრულ ალაგებზე, ისინი მიიღებენ მთავრობის გზებზე გზის უფროსისაგან და კერძო კამპანიების გზებზე იმათ ინსპექტორებისაგან, რომ განზრახული შენობები და სახლები წინააღმდეგნი არ არიან ამა წესებისა. მუხლი 11. ამ წესების წინააღმდეგ თუ რამე შენობების გამართვა დაიწყეს პოლიცია მოვალეა ნება არ მიცეს და შეაკუბინოს მთავრობას. ენიცობაა, თუ რაიმე აშენდა ან მუშაობა დაიწყეს ამ წესების წინააღმდეგ, მთავრობა მშინვე ჩაუშლის და გადაატანინებს ყოველ ნაირ მასალას კანონით დაშლილ ალაგებიდან. ენიც არა ასრულებს ამ წესებს. მაშინვე როგორც პოლიცია, ან დგილობრივი გამგეობა განუცხადებს მიწის მეპატრონეს, იმათ გადახდებათ 66 მუხლის ძალით დასჯითა, განწყესებულითა მომრიგებელ მოსამართლისაგან შტრაფი, რამდენიც დანიშნულია საშენობო წესის დარღვევისათვის, რომელიცა დაწესდა პირადი კეთილდღეობის დასაფარავათ. თვითონ სამუშაო და შენობა მომრიგებელ მოსამართლის გადაწყვეტილებით უნდა მოისპოს ან გადაიტანონ სხვა ალაგის დამაშავეთა ხარჯზე (1864 წლის სისხლის სამართლის წესდების მუხლი 4227 და 1235; 68 წესდების მუხლი 1 სასჯელითა განჩინებულთა მომრიგებელ მოსამართლისაგან) შენიშვნა: იმ ადგილებში სადაც ზემოხსენებულ ნაირი სასამართლო არ არის გამართული, წინათ დადგენილი წესი სამართალ წარმოებისა შენობათა წესდების დარღვევისათვის შეუფარდებია იმ შემთხვევაში, როდესაც არ აღარულებენ წესებს შესახებ მუშაობისა და შენობისა რკინის გზის გაყოლება, ნამდვილს აზრზე ხელმოწერილია: მისმა იმპერატორებითი დიდებულებამ, წარმოაქმული აზრი სახელმწიფო რჩევისა საზოგადო შეკრებულებაში მოსაზრებისამებრ დაწესებულებათა შესახებ შენობათა, საწყობ ალაგებთა, თხრილ-სამაღნეთა და ნაწყენთა რკინის გზების მხ-

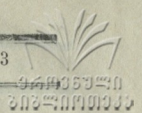
ლობათ უმაღლესად დამტკიცებისაგან და ბრძანა ასრულება.

ხელმოწერილია: სახელმწიფო რჩევის თავს მჯდომარე კონსტანტინე 6 იანვარს 1869 წელს. ბძანეს: ესე უმაღლესად დამტკიცებულა აზრი სახელმწიფო რჩევის საცნობილოთ და ესაც ეკუთვნის ამისგან წესიერი ასრულებისათვის აცნობონ მის იმპერატორების უმაღლესობას კაცისის ნამესტნიკს, პოლში სამეფოს ნამესტნიკს, მინისტრებს მთავარ მმართველებს ცალკე მასრებისას, ამათ უქანოია, სხვათა სენატის განმარტების პირის გადაცემით მმართველის სენატის პირველ დეპარტამენტის ობერ პროკურორის საქმებთან, აგრეთვე გაეგზავნოს უქანებთ: პოლში სამეფოში დადგენილს კამიეტეს, ყველა გენერალ გუბერნატორებს, სახედრო გუბერნატორებს, გუბერნატორებს დონის მხედრობის სამხედრო ნაკაზნის ატამანს, ქალაქის უფროსებს, პეტერბურლის და მოსკოვის ობერ პოლიციების ტრების, გუბერნიის, სამაზრო და სამხედრო გამგეობათა და სასამართლო პოლიციებს: პეტერბურლისას, მოსკოვისას, ხარკოვისას და ტფილისისას; უწმინდეს და უმმართველეს სინოდს მმართველ სენატის ყოველ განყოფილებათა და იმათ საზოგადო შეკრებულებათა ეუწყოს ცნობა, ხოლო სჯულ მდებელ სამინისტროში—პირი გადაწყვეტილებისა და დადგენილ წესით დაიბეჭდოს, ამისგან სენატის სტამბის კანტორას ეუწყოს, იანვარს 25 დღეს 1869 წელს.

УКАЗЪ ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА, САМОДЕРЖЦА ВСЕРОССИЙСКАГО, ИЗЪ ПРАВИТЕЛЬСТВУЮЩАГО СЕНАТА,

ТИФЛИСКОМУ ГУБЕРНСКОМУ ПРАВЛЕНИЮ.

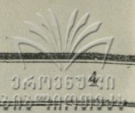
По указу ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА Правительствующий Сенатъ слушалъ рапортъ Министра Путей Сообщенія, отъ 13-го сего Января за № 44-мъ, при коемъ представляеть Правительствующий Сенатъ, для зависящихъ распоряженій, помяну съ Высочайше утвер-

денного в 6-й день Января сего 1869 годъ, мѣсяца
 Государственного Совета слѣдующаго содержания:
 Государственнымъ Советѣ, въ Соединенныхъ Де-
 партаментахъ 3-хъ членовъ и Государственной Эко-
 номической и въ Общемъ Собраніи, рассмотрѣвъ пред-
 ставленіе Министра Путей Сообщенія по проекту
 постановленій, относящихся до построекъ, скла-
 довъ, раскоповъ и раскопокъ вблизи линій же-
 лѣзныхъ дорогъ, и соглашаясь въ существѣ съ
 заключеніемъ его, Министра, *мыслимъ по-
 ложить*: въ отмену примѣчанія къ ст. 416 Уст.
 Стр. (по прог. 1863 г.) и въ дополненіе къ
 ст. 575 Устава Путей Сообщенія, равно къ ст.
 434—441 Т. X. час. 1 Заг. Пр. и соответствую-
 щимъ статьямъ уставовъ судопроизводства,
 постановитъ слѣдующія правила о постройкахъ,
 складахъ, раскопахъ, расадкахъ а вблизи ли-
 ній желѣзныхъ дорогъ: **Статья 1.** Владѣльцы
 земель вдоль линій желѣзныхъ дорогъ въ
 возведеніи строеній на сихъ земляхъ подлежатъ
 слѣдующимъ ограниченіямъ: а) строенія изъ не-
 сгораемыхъ матеріаловъ и съ негараемыми же-
 крышами не могутъ быть возводимы вѣхъ городовъ
 ближе пяти сажень отъ границы отчужденной
 подъ желѣзную дорогу земли. б) Строенія дере-
 вянныя и фехверковыя съ негараемыми кры-
 шами не могутъ быть возводимы вѣхъ городовъ бли-
 же десяти сажень отъ границы отчужденной подъ
 желѣзную дорогу земли. в) Строенія всякаго
 рода, крытыя сгораемыми матеріалами, могутъ
 быть возводимы повсемѣстно не ближе 20 сажень
 отъ упомянутой границы. г) Зданія и склад-
 очныя мѣста, назначаемыя для вѣществъ, произ-
 вадимыхъ при восплавленіи взрывы, могутъ быть
 возводимы повсемѣстно не ближе 80 саж. отъ
 пограничной черты отчужденной подъ дорогу зем-
 ли. **Статья 2.** Склады легко возгорающихся ве-
 ществъ воспрещаются близъ желѣзныхъ дорогъ на
 растояніи менѣе 10 саж. отъ пограничной
 черты отчужденной подъ дорогу земли. Это огра-
 ниченіе не относится: а) до складовъ сборовъ съ
 колесъ и дуговъ во время полевыхъ работъ, и
 б) до вѣществъ, служащихъ для удобренія земель.

Статья 3. На ручьяхъ и протокахъ, изъ кото-
 рыхъ снабжаются водою станціи желѣзныхъ до-
 рогъ, воспрещается, выше сихъ станціи, задер-
 живать или отводить теченіе таковыхъ ручьевъ
 и протоковъ, ко вреду желѣзной дороги, а также
 на растояніи 2 верстъ, считая вверхъ по тече-
 нію отъ мѣста, гдѣ заложенъ станціонный во-
 допріемникъ, спускать въ означенные ручьи и
 протоки, остающіеся отъ промышленныхъ про-
 изводствъ растворы и нечистоты, вредныя для
 паровозовъ желѣзныхъ дорогъ и дѣлающіе воду
 негодною для употребленія. **Статья 4.** Произ-
 водство поднапываній для рудниковъ, копей, во-
 допроводовъ и вообще работъ подъ полососою от-
 чужденной для желѣзной дороги земли допускает-
 ся не иначе, какъ по соглашенію съ управле-
 ніемъ желѣзныхъ дорогъ и по особымъ для ка-
 ждаго случая проектамъ, утверждаемымъ Мини-
 стерствомъ Путей Сообщенія. **Статья 5.** Разра-
 ботка открытыхъ копей, песку, глины, торфе-
 камня и другихъ предметовъ, а также рытье ямъ
 и углубленій, дозволяется на растояніи отъ
 пограничной черты отчужденной подъ дорогу зем-
 ли не менѣе 10 сажень. **Статья 6.** Раса-
 дка деревьевъ и кустовъ въ тѣхъ случаяхъ, ко-
 гда отъ сего можетъ быть згражденъ вредъ до-
 роги, или могутъ увеличиваться сѣньные нано-
 сы, воспрещается на растояніяхъ, отъ погранич-
 ной черты отчужденной подъ дорогу земли, ме-
 нѣе слѣдующихъ: на прямыхъ частяхъ дороги
 менѣе 5 саж., а на кривыхъ—менѣе 10 сажень.
Статья 7. Вся сооруженія, склады, раскопы и
 расадки, подходящіе подъ дѣйствіе статей 1—6
 и устроенныя до изданія сихъ правилъ, или пре-
 жде проведенія желѣзной дороги, не могутъ быть
 ни распространяемы, ни передѣлаваемы, если
 же они признаны будутъ Министерствомъ Пу-
 тей Сообщенія грозящими опасностью или при-
 носящими дѣйствительный вредъ для дороги, то
 уничтожаются или переносятся, но не иначе, какъ
 на счетъ желѣзной дороги, и съ вознагражденіемъ вла-
 дѣльцевъ за убытки по взаимному соглашенію
 съ управленіемъ желѣзной дороги. **Статья 8.**

Если между управленіемъ желѣзной дороги и
 владѣльцемъ не послѣдуетъ соглашенія, то объ
 уничтоженіи, или перенесеніи сооруженій, скла-
 довъ, раскоповъ и раскопокъ, управленіе желѣз-
 ной дороги должно обратиться съ просьбою въ
 мѣстное, по нахожденію имущества, судебное уста-
 новленіе, которое опредѣляетъ и размѣръ воз-
 награжденія собственника имущества. *Примѣча-
 ние.* Судимо неса, въ случаѣ спора между уп-
 равленіемъ желѣзной дороги и владѣльцемъ под-
 лежащаго уничтоженію или перенесенію имуще-
 ства о размѣрѣ вознагражденія, признается раз-
 ность между предложеніемъ управленія и требо-
 ваніемъ владѣльца. **Статья 9.** Строеніямъ и за-
 веденіямъ, подлежащимъ дѣйствію статьи 7, со-
 ставляется опись. Порядокъ составленія и хра-
 ненія оной опредѣляется Министерствомъ Путей Сооб-
 щенія. Владѣльцы имѣютъ право присутствовать
 лично или чрезъ доверенныхъ, при составленіи
 описи, предьявлять возраженія или замѣчанія
 въ протоколъ и получать выписки изъ прото-
 кола, до ихъ имѣнія относящіяся. **Статья 10.**
 Желѣзнице впрядъ возводить зданія или устроить
 какія либо изъ означенныхъ въ статьяхъ 1—6
 заведеній или работъ вдоль линій желѣзной до-
 роги, опредѣленныхъ статьею 1 разнакахъ, по-
 лучаютъ на привилегіевыхъ дорогахъ отъ
 ихъ Начальниковъ, а на частныхъ отъ Инспек-
 торовъ свидѣтельства въ томъ, что предполага-
 емыя ими сооруженія не противны сямъ прави-
 ламъ. **Статья 11.** Полиція обязана предупре-
 жать впрядъ устройство сооруженій или работъ
 вопреки сихъ правилъ. Въ случаѣ устройства
 таковыхъ все произведенное въ противность
 настоящихъ правилъ подлежитъ уничтоженію или
 перенесенію. Непоспавшіе сего немедленно, по
 сдѣланномъ имъ о томъ поименіи или управле-
 ніемъ дороги напоминаній, подлежатъ, на осно-
 ваніи ст. 65 уст. о наказ., налагаемыхъ миро-
 выми судьями, взысканію, опредѣленному за на-
 рушеніе строгихъ правилъ, установленныхъ
 въ огражденіе личной безопасности, самыя же
 сооруженія, по приговору суда, переносятся или
 уничтожаются на счетъ виновныхъ. (Устава Уго-

ღვნაგო Судопроизводства 1864 года статьи 1227 и 1235; Устава о наказаниях, налагаемых мировыми судьями ст. 68). *Примечание.* Въ тѣхъ мѣстностяхъ, гдѣ не введены судебные уставы 1864 года, существующій порядокъ производства дѣлъ о нарушеніяхъ строительнаго устава примѣняется и въ случаѣхъ несоблюденія правилъ, относящихся до построекъ и работъ по линіямъ желѣзныхъ дорогъ. На подлинномъ мнѣніи написано: ЕГО ИМПЕРАТОРСКОЕ ВЕЛИЧЕСТВО, воспольдовавшее мнѣніе въ Общемъ Собраніи Государственнаго Совѣта по проекту постановленій, относящихся до построекъ, складовъ, раскоповъ, и расщелей вблизи линій желѣзныхъ дорогъ, Высочайше утвердить соизволилъ и повелѣлъ исполнить. Подписалъ: Предсѣдатель Государственнаго Совѣта **КОНСТАНТИНЪ**. 6-го Января 1869 года. Приказали: О такомъ Высочайше утвержденномъ мнѣніи Государственнаго Совѣта, для свѣдѣнія и должнаго, до кого касаться будетъ, исполненія, увѣдомить Его Императорское Высочество Намѣстника Кавказскаго, Намѣстника въ Царствѣ Польскомъ, Министровъ и Главноуправляющихъ отдѣльными частями, однихъ — указами, а другихъ — чрезъ передачу къ дѣламъ Оберъ-Прокурора 1-го Департамента Правительствующаго Сената копій съ опредѣленія Сената, а равно послать указы: Учредительному въ Царствѣ Польскомъ Комитету, въѣмъ Генераль-Губернаторамъ, Военнымъ Губернаторамъ, Губернаторамъ, Войсковому Наказнику Атаману Войска Донскаго, Градоначальникамъ, С.-Петербургскому и Московскому Оберъ-Полицеймейстерамъ, Губернскимъ, Областнымъ и Войсковымъ Правленіямъ и Судебнымъ Палатамъ: С.-Петербургской, Московской, Харьковской и Таврической; въ Святѣйшій же Правительствующій Синодъ, во всѣ Департаменты Правительствующаго Сената и Общія опытыя Собранія сообщать свѣдѣнія, а въ Департаментъ Министерства юстиціи — копій съ опредѣленія и припечатать въ установленномъ порядкѣ, для чего въ Канцеляріи Сенатской Типографіи дать извѣстіе. Января 25 дня 1869 года.

«დროების» კორრესპონდენცია

სონიდან, ნოემბრის 12-ს.

ამას წინათ გავრცობეთ, რომ სონში ქალებს უფსო სასწავლებლის გახსნა ითავსებენ. სოფლიო წესებშიც კი უფ. ნიკოლოზს უძღვებენ. ესაა უფრო სასიამოვნო მამაკაცების გავრცობა, რომ ეს სასწავლებელი გახსნას ამ ნოემბრის 8-ს. ამ უბანს სასწავლებელში 48 ქალი სწავლობს. მასწავლებლად ჟურ-ჟურობით არიან სონის ეკლესიის შკოლის ზედამხედველი უფ. წესები, მისი თანაშემწე უ. ტეპაბრის და მღვდელი დეკა პეტრე, რომელთაც ერთი წლის განმავლობაში უფსოთ სწავლა აღუთქვას. შკოლის ზედამხედველ ქალათ დანიშნულა ერთი აქაურ ზაველიანში გურს შესრულებული სხადგანად ქალი, რომელსაც ირას მანეთს აძლევენ წელიწადში.

თქვენი კორრესპონდენცია უ. დ. მ. იწერებს «დროების» მე-44 № 20, რომ წევრ-გლეჯით მე-ტრეკსო მსოფლიო 554 მანეთით და ამითი უნდათ ქალებს შკოლა გახსნათ — ეს ტყუილია. იმს არ სკოლანს რამდენი იფელი შკოლა და არ წყაროები მკლავს ამ შკოლას. დღეს არის შკოლებული თუ შესავრეკული 1558 მანეთი და გოდვი იქნება, რომ ერთი წლის განმავლობაში, ერთი ამოღანი მოგროვდება. როდესაც შკოლა აკურთხეს, იმ დღეს გამოხდენ ისეთი შირები, რომელთან ათი-წლით მოაწერეს ხელი, რომ შკოლის სხარეგებლოთ ყოველ წლითი 336 მანეთს შესწირვენ. ამსკარდა უფსო მჭეთისის უსკლის ნახანებებს გუერსტარის სეს-როვით, შემოსწირა რაც სონის უმსტკაშიდ დარგულს ანუ უმტრონიო შირეტივს გუადის შილითა, იქიდან ნსკვარი. რომელიდანაც 125 მანეთადან შემოგყოველ წლითი. სხლის ამკუბასაც სხობადობს თავის სარვით ანარებს.

ეს ცალკავთა ჩვენი სონის ქალების უფსო შკოლის ამბავი და აქედან დინახავს მკობსველი, რამდენი საფუძველი აქვს უ. დ. მ. რომელიც იწერებს, რომ მოგროვიალი 554 მანეთი გაყუბის შკოლას მოასმარონო და რავლახანათ გაკვეთონო. უ. კორრესპონდენტს სრულიად არა სკოლ-

ნა გარემოება სავსო შკოლის, რადგანც სონის გაყუბის შკოლა არის რარკლახანის და არა ერთ კლახანის. ამას გარდა ეველასთივის ცხადია, რომ ქალების სასწავლებელს არა ნაკლები სარგებლობის მოტანა შეუძლია ჩვენი სხდხსთივის, რადგანც იქიდან გამოხული ქალები ერთ დროს სუველას ოფახის მატრონად და გაყუბისა და ქალებს დეკლბათაც უნდა შეაქწენ.

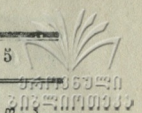
მე გწერთ, რომ ამ ვამად სხდეს გუხსნილს სონის ქალების სასწავლებელში 48 შკირიდი არის-მეთქი; მგრამ რომ შესამდეგელი იყოს (ხადილი რომ იყოს), ორასი შკირიდი მოგროვანც; ხადილი იყო: ყოველ დღეს მოდანი ხსნა, ხსნ ოთხი დედაგანები თავიანთი მატრონ ქალებით და ესკუწენან შკოლის მსრუწველს ქალებს შკოლაში მიღებას, მაგრამ რადგანც ჟურ-ჟურობით მკლავს მიღებას არ შეიძლება, იმულებულია უფსო უმარსა.

ამას წინათ ორის დედა-განმა მოიყვანა შის-ღებდა ორი მატრონა ქალები და მსრუწველს უთხრეს, რომ ჩვენ არ შეგვიძლია ამითი შისწავლანო, რადგანც ესენი ამბობენო, რომ თუ შკოლაში არ შევიყვანოთ, თავს მოვიადგვოთ. მსრუწველმა აღუთქვა შირველ განდიდატო ჩარიცხვა და როგორც იყო გაისტუმრეს ეს ქალები. როგორ უფსადღების დირსი და შესანიშნავი არ არის ამისთანა მატრონობი, რომელიც ცხადათ გვიჩვენებს, თუ რა სურვალად და ხდისი აქვს ჩვენ სხდეს სწავლისა! გნ. ს. წესებშიც ამბობს ამ მომავალ დღესსწავლებელში ქართულ წამოდგენების გამართავს და თუ მოხერხდა, იქნება, სარკვის გარდა, შკოლას 250 მანეთი დი დარება. გაყუბის შკოლას სრულიად არ გუტრებს ამ თელებს მომატრება, რადგანც იმს თავის სამყოფი ცალკე შემოსავალი აქვს.

გ. ჩიქოძანი.

გურიადამ, ნოემბრის 8-ს.

ოზურგეთილიამ გამოგზავნილს ერთს კორრესპონდენტსაში ამას წინათ მოხენებულთ იყო, სხვათა შორის, ერთი აქაური ვაჭრის პრიკაშნიკის დეკარგვა, ივლისის დამღვებ

რიცხვებში, რომელსაც საღამო ხანს თავის აღის დუქანი დაეცემა, წასულიყო სოფელში, როგორც ამობენ, თავის სატრფოსთან და იქიდგან მოკიდებული დღემდინ არაფერი კვალი არ ჩნდა და არც არაფერ იცოდა, რა ბედს შეემთხვა ეს საწყალი. ეს პრიკაშიკი იყო მიხაილ მიქელიანიშვილი, ოცის წლის ახალგაზდა. ამის ფერე უცებ, თვალ და ხელს შუა, გაკრობამ ძლიერ გაგვიკვირე, მაგრამ ამაზე უფრო მინ გაგვიკვირე, რომ ჯეროვანი ყურადღება არ ყოფილა მიქციული იმის დაკარგვაზე, ბოლოს აქაურმა ცურებმა ნება ითხოვეს, წასულიყენ მოსანახავთ ახლო-მახლო სოფლებში, ხოვლელების შემწობით. ისინი ფიქრობდნენ, რომ იქნება სადმე ქვევრში ენახათ ჩანჩობილი, ან გადაგდებული, ან დამარხულია. ამობენ, ზოგიერთებმა სიზმრებიც ნახესო, რომ ვითომც ეს ყმაწვილი ამა და ამ ადგილას არის დამარხულიო; მაგრამ ვერა გაარიგეს რა დროგორც ვაივე, გამოამეძიებელი საქმის მოსაბაბაც კი ევირებოდა, ნიშნების უნახაობის და შემწრეულების გამოუტეტლობის გამო წასული თვის რვას მე მომიხდა ყოფნა ოზურგეთზე დახლოებულ სოფელს ბახეს. რადგან ლეთის მშობლის დღეობა იციან ამ სოფლის ეკლესიაზე და დიდძალი ხალხის თავშეყრილობა არის ხოლმე აქ ყოველთვის ამ დღეს. ეიდაცა დედაცაც, გზაზე მიმავალს ამ ეკლესიისაკენ, ერთი ქალადის ნავლეჯი ენახა და ამოეთქობა, რომ მიხვილ მიქელიანიშვილი არის მოკლული და დამარხული ერთის ამ დანაშაულობის თობაზე შემწრეულის სახლში, ტახტს ქვეშ და, თუ კარგათ მოსძებნით, ნახავთო; თუ ვერ ნახავთ, მონაზანს ნუ მოჴშვებითო და ის ნამდვილად გაჩვენებს, სად არის დამარხულიო. თუმცა ეს ბართი ცოტა ხანს შემდეგ ისე დაიკარგა, რომ მიჴმ ჩაყლაბა, თუ წყალმა წაილა, ვერაინ შეიტყო, მაგრამ ყველას იმედი მოგვეცა, რომ ამ დაკარგულს კაცს იპოვიდნენ. ეს მონაზანიც მოიხმეს და ჰკითხეს, მაგრამ მისგან ვერაფერი ვერ გვიგეს და საქმე უწინ-

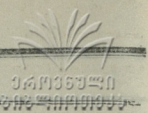
დღლივით უფურადღებოდ რჩებოდა. შემდეგ ამავეი ჩამოვიდა სოფლის შემოქმედდამ, რომ ამ ყმაწვილის ძელები უნახავთ. ეს მართალი გამოდგა. გამოამძიებელი, ექიმი, ზოგნი სხვანი და იმათ რიცხვში მეც წაყვიდით. თქვენმა მტრმა ნახა იმისთანა სანახაე, რაც ჩვენ ენახეთ! ჩვენ თვალწინ ვერაინ მყდრის ტანისამოსები, ჩექმები და დაცალკვებული უხარკო ძელები, ტომარი და ძველი ნაბდის ნავლეჯი. ექამა დაამოწმა მიქელიანიშვილის სინამდვილე ტანისამოსით და კიდეც იმით, რომ კაცის ჩონჩხი იყო, თორემ მართა ძელებით და თავის ნახაპურით ვერაინ მიხედებოდა, რომ ეს ნამდვილად მიხაილიანიშვილი იყო. ბევრი ლაპარაკი იყო იმაზე, თუ რა ნორათ ნაწვლები უნდა ყოფილიყო ის, მაგრამ ამის მეტი ვერ მიხედენ, რომ ის არც თოვით მოკლული დარჩა და არც თავში დარტყმით, დადგან იმისი ძელები, სულ ყველა მთელ მთელად ენახეთ უმწებელი; უფრო ხელით დამხეალს გავდა.

ძლიერ კარგი იქნება, რომ განსაკუთრებით ყურადღება მიაქკრონ ამ საქმეს და როგორმე მონახონ ამ საქმეში დამნაშენი, მით უფრო, რომ ამ უკანასკნელ დროს ერთობ გახშირდა ჩვენში ავახკობა. დიდი სიფრთხილე უნდა ჩვენში ცხლა კაცს და საჭიროა მისთვის, რომ ყოველი მხრით თვალე ბი ჰქონდეს, თორემ შერი მტერია უკანდამ ეინმე მიგბარება და დღეკეს გადაცეპს კოსერზე. გახშირდა ჩვენში კაცის კვლა, ტყეის გაჰყიდვა და მარცვა ჩენიეე კაცების ხელით; ასე გასინჯეთ, რომ ამ ჩვენებურ, შინაურ მტრებს გარდა, გარეგანი მტერებიც მოსვენებას არ გვაძლევენ. გამოადიან რთულები საზღვარს გაღმიდან და თითქმის ყოველს ღამეს არიან დარაჯათ გზებში ჩაჰდარანი ვისმეს გასაცარცევათ და თუ ვერაინ დახელეს, ხელ ცალიერი მაინც არ იქნება იმათი დაბრუნება უკან. გავილოავს ცხენები, ხარები და ძროხები. ცხენებს არ ვდარდობ, რადგან კარგი მხედრობა არ მერჩის, მაგრამ ხორკის სიძირემ, პატარა ხანს მერმეთ, ვგო-

ნებ, ძალღების და კატების კამა დაგეწეები ნოს. აი, უფლო რედაქტორო, ამისთანა შემთხვევაზე ლაპარაკს ენევა თან და თან ჩვენე ყურები!

ცხლა იმაზედაც ვიტყვი ორიოდე სიტყვას, თუ როგორ გათავდა სოფლის მასწავლელის კრება ქ. ოზურგეთს. რადგან ორჯერ-სამჯერ იყო კითხვა ამაზე თქვენგან. სახალხო შკოლების ინსპექტორის უ. ტრახის მოწერილობით, სოფლის მასწავლებლები შეიკრიბნენ ექს მაისს ქ. ოზურგეთში, მხოლოდ ცხრა შკოლისა; დანარჩენი შკოლები იქნება კიდეც ათამდისინ, მაგრამ ისინი, სამწუხაროდ ჩვენდა ცალიერ სახლებს შეადგენენ....

კრება გაიხსნა აქაურს უეზდის სასწავლებელ ში. უ. ტროიემ აწენა იმათ რამოდენიმეჯერ უროკების მიცემა და მერმე, ვინც შეიძლოა, იმათგანსაც მიაცემინა. ბევრი დარბიება მისცა, მაგრამ ეს დარბიებები იმათთვის უფრო კედელზე ცერცვის შეყრას გავდა. ორის კვირის განმავლობაში ავარჯიშებდა იმათ ახალი მეთოდით სწავლებაზე და შემდეგ სახელმძღვანელოებით დასაჩუქრებისა გაისტუმრა ისინი თავთავის შკოლებში. მე დარწმუნებული ვარ, რომ ტროიეს ორი კვირის გათევის აქარაფერი სარგებლობა არ მოუტანია, ახალ მეთოდზე სწავლების შესახებ, გარდა იმისა, რომ მასწავლებლები უთხილად იქნებიან, შეძლების დაგვარად ისე ძველებურად მაინც; რადგან დაპირდა მათ ხშირ-ხშირად ჩამოსვლა და დასაჩუქრება, ვინც მონადებულს ყმაწვილებს დახვედრებს მეროთ ჩამოსვლის დროს. ამ მასწავლებლებზე, გარდა იმათზე, რომლებიც აქაურის უეზდის სასწავლებელიდან არიან გამოსულნი (ესენი სამწი იყვნენ) არა ღირს ლაპარაკი, ამისთვის რომ იმათ აქეთ გათავებული სწავლა დიაკურად აქაური მონასტრის ხუნდებში და შინდის ჯოხებში და ვერთეე აქაურ სასულიერო სასწავლებელში, რომლებიც თითქმის, როგორც პირველნი, იმნორათ არიან დაზღიდნი აქაური სასუ-

ლიერო სასწაფლელის ზედამხედველის წყალობით. ამებმა საუბედურით ა, ბე, ვე, გე იცინა და პირ და პირ ა, ბე, ვე, გეს ასწავლინ. თუ ამგვარი სწავლა გათავებული იქვს ყმაწვილს მისი მამა ამაყთ და კეხნით ღაპარაკობს: ჩემმა შვილმა ციფრები და რუსული წყალსავით იცისო. მთავრობა ძალიან სუსტათ უგდებს ყურს სოფლის გლეხების განათლებას ძ მე მახსოვს, აგერ ნახევარი წელიწადი იქნება, ერთმა საზოგადოებამ ითხოვა, კარგი მასწავლებელი გვიშოვეთ, ოთხსა მანეთს მიეცემთო, მაგრამ კაცმა ყურადღება არ მიაქცია.

ღმერთმა ქნას, რომ ამ ჩვენს გუბერნიშია დაწესდეს სამასწავლებლო სემინარია; მაშინ იმედია წყაიერს მასწავლებლებს ვიშოვით ჩვენი შკოლებისთვის.

ეზაფანე კალანდოე

ქ. ოსურგეთი. 1872 წ.

რაჭა—ლეჩხუმი, ნოემბრის 11-ს.

რაჭიდან იმერეთში წამსვლელმა და იმერეთიდან რაჭაში უთუთო ბუგაულის სიღსეღ უხდა გაიაროს, რომელიც მდ. რიონზედ იდგა. ამ სიღსეღ ამას წინათ იყო ნიჰაბი გაკეთით «დროების» ერთს კორესხობანდებამო, რომ გარჯა სახა რაჭ ეს სიდი დაიხვრა და რიონში ჩავარდა. ამის გაკეთების თაობაზედ უ. უგზდის ნახანებმა სისოვა მღვდელესს და თავდასსნაურებს, რომ, რადგან მარტო გლეხებს არ შეუძლიათ მისი გაკეთება, სხვა წოდების კაცები იყულოთ მატყის მასალით შესწოდონ, და გლეხებს მიატანთ მასხა და ემუშაონთ. სამღვდლოებამ გულისხმი სურვილი განსცხდა ამ კითხვ სწავლელ შეწყობის, მაგრამ თავდასსნაურებს, როგორც შეეცდეთ, ნიღვლად შეწყობისას უხელოათ უ. უგზდის ნახანებისათვის, რომ ის არ გუბიონისს საზოგადოებას ხიდოს, რომელიც, არა თუ საზოგადოებას, არამედ მონაგრობისთვისაც ხაჭაროას. თავდასსნაურები ამბობენ, რომ ჩვენ ხდის კეთების, გზის მუშაობის და სხვა ამგვარისაგან თავისუფალი ვართო. მაგრამ, თუ კი მათთვისაც სჯერათა, მაშ გლეხებს რა დანახელობა აქვთ,

მარტო იმათ იფურან მისი გაკეთება, მაშინ რადგან სხვა წოდების კაცები უშეტესად სარგებლობენ მითი, ვინეუ გლეხები!

ამ მიზეზების გამო, ბუგაულის სიდი დარჩა გაუკეთებელი და რადგან მთავრე სიდი რიონზედ შოაშ არის, თავდასსნაურებმა რიონში დაწესეს სიარული და მითი გაუკეთეს ვითომ გლეხები, — იფურებს ჩვენ ცხებით წელსივ ვივლითო და იშენ დარჩით ზერე უსიდიოთ! მაგრამ ამ კვირამა აა რა მოახდინა: ამ თვის 16 ს ერთი ცხე ნოსხნი ახსნაურათგანი ჩასულა წელსი ხდაც წსეთ სიდი იყო, ცოტა იმს ზევით. მაგრამ სწავლს წამოიქცა ცხები და თავისის ცხებით რიონის მსხვერპლი შეიქმნა; მთავრე დღეს ეს კაცი წელსივ გამოიტყისე მკვდარი.

ამხარისს ურეურების მოახდენის შემდეგ, მე შემოვდა სოფელში წასვლა ხდაც ერთ ალაგას გლეხებს მთავრათ თავი და ბახსობდენ თავის მწესარებაზედ ამბობდენ, სხვათა შორის, რომ ახინი არ მწავლებს თავდასსნაურებს, მათ უხდათ მათი სიდი და გზა ჩვენ უკეთით უწინდღელებ, და ის არ იციან, რომ გზის მუშაობა და სიდიის საზოგადოა სასარგებლოა და ეოველი წოდების კაცები უნდა გუწავდნენ ამ საქმეშია. ღმერთმა საუეროა განსკუება მისცეს რიონში დამჩვალსო, იქნას ესად მინდ ჩავარდნენ გულისსამაში და მოგუგმარდნ რიონის სიდიის მითებაში სხვა წოდების კაცებია!

ჩვენი უგზდის ნახანების შეკონებით ერთმა აჭერი სოფლის ურდობამ შეადგინა პროტოკოლი, იქირავა მასწავლებლები და წარუდგინა უხანაღიე ფულები თავთ სახელმძღვანელო წიგნებისა და ნახატების სახეიდად. მომეტებული ნაწილი ამ ფულებისა შეიწირეს ურდობას იმათ შვიე მთავრე შემძე და სიდიისთანთ გლეხებსა; რომლისთვისე ურდობამ მადლობა გარდუხდა. სწავლს ემჩველებს ჯერ არ დაწვიებდა. ლეჩხუმი იმისთანა პურუსია დამდგარი, ნახეხაგდ მთებში, ცუცხდის მთავრებისაგან, რომ ნახეხარს ვერსტზედ გაგიჭირდებათ გაცის დანახვა — და ან როგორ არ იქმნება: 24 ოქტომბერს, შუადღისას, გაუხნდა ცუცხელი ნახეუშვლდის მთას და 28-დის, ხანამ თავთ არ დქნა, პროტონი

არ გაუხნდა. თითქმის ოთხს ვერსტამე სიგრით და გადადამადობდა სუღ დაიწვა ეს მთა ეკუთვნის, როგორც გაუკეტა თავადთ ჩიქოვანსა და დადახისს და გელეოანის ნაუქებთს. ბუკრის გამდლის სელში ემჩველი წახელო სომე გავგონათ, სწორათ ახე დამართას ამ მთასაც.

ღეგსომეშვიე გაუკეტა, რომ რაჭაში ონის ქალკე დამწვრათ. მართლსადაც ამ ახლო სასაში შეიქცდა ოსში მისკა და ისრე თქვენი მტერი, როგორც ეს ჩვენი რაჭის დედა ქალკე იყო: 72 ღუჭისი დაფუქებული დამსხვდა და ბუკრი გაცი დაუღუპნას ამ ქალკეს დაწვას; მთებსაც ბუკრ ალაგას უგდის მცხლად.

ეგრე მარამე.

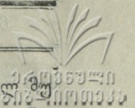
დ. ონ.

სამეურნეო ნაწილი ნაყოფის ჭაი.

ზემოთ მოხსენებული მტრები ყოველ წლივ არ უხნდება ბამბას, ხანდისხან გამოჩნდებიან ხოლმე. მაგრამ ეს კია კი ყოველ წლივ გამოუღეველოდ არის ბამბაში: მიწაში ზამთრობს და როგორც რომ წამოზრდებიან ნორჩი მცენარეები, მაშინვე შეუღდება თავის აქმეს. ის არას დროს არ წახანდენ მთელ მოსავლას, მხოლოთ განგრეტავს სამს, ოთხს, ხანდისხან ათამდინ ნაყოფს, თითქმის სულ ახდენს იმათ და ბოლოს მთე ბუღლავს.

ბუნებითი საჭმელი ამ მწერისა არის სიმინდი (maize); სხეუზეც ეს უფრო მოსწონს და ბამბას დაეხვევა ხოლმე მხოლოდ მაშინ, როდესაც ახლო არ აქვს სიმინდი. ამ ჭიის პეპელას აგვიწერს ერთი მხენელ თესველი ჯაკონში: მწენე ან ბრწყინვალე ფერფლის ფერი; სიგდე ტანისა და ფთებისა გოჯზე მტეი; სიგანე ფთების გომლის დროს, ორა გოჯია, ზემო ფთები იფარავენ ქვემოებს. ფთებზე ლაქები აქვს პატარა პატარათ დასმული, მუცელი ფთების ფერი. აქვს ექვსი ფეხი აქვს დღე იმდენა ღობების კუნჭულებში, დაფრინავს ღამე ჩქარა, დაბლა.

შვათთვის დასაწყისში ეს პეპელა ოთხი დღის განმავლობაში ზდნებს შვიდას ორმოცდათ ეკერცხს და მერე კვდება. ეკერცხებს

ზღვს ნორჩ სიმინდის ლერწებში, 'ნორჩი კი-
 ები როგორც გამოკოცლებიან კვერცხებიდ-
 გან, მაშინვე დაუწყებენ ჭამას მცენარეს. ორი
 კვირის განმავლობაში მწერი პარკს აკეთებს.
 თექვსმეტი დღის შემდეგ პარკიდან გამოდის
 ზემოთ აღწერილი პეპელა.

როდესაც სიმინდს მოუვლიან, მაშინ პეპელა
 გადადის ბამბაში და შიგ კვერცხებს ზდებს.
 თუ იმ დროს დიდი სიტყვები დგას, მაშინ
 მომეტებული ნაწილი კვერცხებისა ხდება. მაგ-
 რამ როგორც უნდა ცხელოდეს და ხველი
 ღარები იდგეს, მაინც რამდენიმე კია გამო-
 დის კვერცხებიდან შუა გულში, უფლის მკე-
 ნარეს და სულ ერთიანად შლის. რამდენსამე
 ნაყოფს რომ წახდენს, მწერი ჩამოვა მცენ-
 რიდან შესრულდება პარკივით მომავალ გა-
 ზაფხულამდინ, რადგანაც ბუნებას ცხრა თვის
 განმავლობაში საჭმელი არ დაუნიშნავს. ზამ-
 თარ გამოვლილი პარკები არიან ან თვით
 ბამბის მინდორში, ან იმის მახლობლათ.
 თუ ვიცით თვისებები ამ მწერისა, არ არის
 საძნელო მოეძებნათ საშუალებები, რომ ის
 გაეწყუთ. არის ორი საშუალება ბამბის გა-
 ღასარჩენათ, მაგალითებრ: ან უნდა დაეხი-
 ცოთ პეპელები, ან უნდა სიმინდში გადაეყ-
 ცოთ, რომელიც იმის ბუნებით საჭმელს შეა-
 დგენს. ძალიან კარგი საშუალება იმთ გასა-
 წყოზად არის, რომ ბამბის მიწდერის მოშო-
 რებით უნდა ეთესოს სიმინდი, რომ როდეს-
 საც სიმინდს მოუვლიან, ბამბაში არ გადმო-
 ვიდეს. მომავალ წელიწადში ის მიწა, სადაც
 ეთესა ბამბა, დასვენონ ან დატესონ შერია
 აგვისტოში, როცა ეს კია კვერცხიდან გა-
 მოკოცდება, ის ეერ ნახავს ეერც სიმინდს,
 ეერც ბამბას. ფრინვა უხვირო იცის, მალეც
 კვდება; ამისთვის ფრიად სარწმუნოა, რომ ის
 დაიღუბება წინთ ვინემ მიხაწყვედეს რომელსა-
 მე მცენარემდის, რომლითაც ის იკვებება.

ნარევი თათლის წვეწისა, ძრმისა და ვარდი
 მუშკისა უნდა გამოიტანოს იმ მიწდერის მხა-
 რეზე, რომელიც სიმინდზე ახლოა და საიდგა-
 ნაც შემოვა ბამბის მტერი მკათათვის ბოლო
 ორსტებში, ან მარიამობისთვის დასაწყისში.

ამ ღონის ძიებით შეიძლება ბლომათ დახო-
 ცლას ბამბის მტერი როცა შეიტკობენ ამ მწე-
 რების მოსვლას, უნდა ვაგზავნონ ნიჩბებით
 მუშები, დააენონ იმ მხარეზე, საიდგანაც
 მოდიან და დახოცონ. მეორე საშუალება
 იმათ დასახოცეთ მდგომარეობა იმაში, რომ
 გაუჩინონ მწერს უფრო საყვარელი საჭმელი,
 ვინემ ბამბის ნაყოფები, ეს შეიძლება მაშინვე
 თუ ბამბის მახლობლათ ნაგვიანვეს სიმინდს
 ჩათესაეთ. რომ აგვისტოს ბოლოს ან სექტემ-
 ბრის დამდეგს ჯერ ეერ იყვის მოწვეული. კია
 იმას ამოარჩენს საჭმელად. ვინემ სიმინდი იქნე-
 ბა ისინი არ გამოვლენ და მანამდის ბამ-
 ბაც მოაწვეს მოსაკრეფად ისე ძრიელ ევლარ
 წახდენს.

მგონი, უფრო კარგი იქნება, რომ სიმინ-
 დი თითონ ბამბის კვლეებში ჩათესონ ნაგვი-
 ანეეთ. ეს საშუალება იმითია სასარგებლო,
 რომ რაც კი პეპელები იქნება ბამბის მი-
 დორში სულ ერთიანათ იქ შეიკრიბებიან,
 იმათ დაუწყებენ ჭამას. ზამთარშიაც აქ დაი-
 ბულებენ. ეს მინდორი ერთს, ან ორ წლამ
 დინ უნდა დასვენონ და სხვაგან უწინდელ
 ზე მოშარებით დათესონ. უწინდელში დარ-
 ჩენილი ჭიები საჭმელს ევლარ იზონიან; ნა-
 თსიცი შორს იქნება და ევლარ გადავლენ.
 ან ნაირათ შეიძლება ბამბის გადარჩენა და
 აღილი ასარულეებელიც არის.

აეთა მყოფობა ბამბისა ისე საშინელი არ
 არის, ისე ეერ დაზიანებს, როგორც მტრე-
 ბის—ჭიების შესევა. სწულეება ბამბის არიან:
 წითელი ჭანგი, 'ლურჯი სენი' და სხვა.
 ესენი ახუნენ მხოლოდ მიწდერის რომელი-
 მე ნაწილს და რამდენსამე ნაყოფს თვითეულ
 ძირზე, რადგანაც სწულეებების ვაგება აღვი-
 ლია. და ამასთანავე არ არის ჯერეთ საშე-
 ლეებები, რომლის შემწეობითაც შეიძლება
 დეს იმათი მოსპობა, ამისათვის მეზამემ უნ-
 და ყურადღება ადვენოს იმას, რომ სწულე-
 ბა არ შეხედეს, კარგათ მოუაროს და სხვა.

ჩვენ ვთქვით რომ ჭანგი ედება ბამბას, ეს
 ჭანგი აი რაში მდგომარეობას. ბამბას ფოთ-

ლებზე შეაყრის წითლად წვრილ-წვრილ
 წუკებს სოკოევივით. ეს ჭანგის ფერი მუწუ-
 კები ძალიან უშლიან მცენარეს ვაზდას იმი-
 თი. რომ სისველეს, რომელიც ბამბას აქვს
 ძალიან აშრობს, აქედგან ის წარმოსდგება,
 რომ ბამბა ხმება. ეს აეთაყოფობა ბამბისა
 წარმოსდგება იმ მიწის უხვირობისაგან, რომ
 მეღვებდაც ბამბა თესია. უხვირო გაუშუქებე-
 ლი მიწა უშლის ვაზდას და რაც კი ამოვა,
 დასწულდება, სწულდება იმიტომ, რომ მი-
 წის სინოყიერე არა აქვს. თუ ამასთანავე დარი
 დაიჭირა, იმისთანა დარჩება, რომელიც იმას არ
 არგებს, მაშინ სრულებით გამოცხადდება
 სწულეება; გარდა ამისა მიწეში ამ სწულე-
 ბისა ის უფრო არის, რომ ზედი-ზედ ერთსა
 და იგივე მიწაში თესავენ ბამბას, ამისათვის
 გონიერული იქნება, რომ მიწა შესავენონ
 ხოლმე.

ჯერ კიდევ სწორეთ არა ვიცითრა ბამბის
 სწულეებებზე, მაგრამ, რაც უნდა იყვის, კარ-
 გი მოვლა, მიწის ვასუქება თუ არ აკლია
 ნიადაგს, სადაც თესია ბამბა, არა უშეასრა;
 ეს საშუალება, სარწმუნოა, რომ ძალიან
 შეამოკლებს, თუ სრულებით არა, ზიანს, რაც
 ბამბის სწულეებებს მოაკეთ ხანდისხან, იე-
 ლისში ან აგვისტოში, როდესაც ბამბის მცე-
 ნარე დაიწყებს შემოსვლას, ზოგიერთ ადგი-
 ლებში მოხდება ხოლმე ვასაოცარი ბამბის
 ფერის შეცვლა. ხშირი მწვანე ფერის მაგიე-
 რათ, მცენარე იღებს მქრალ ტყეის ფერს.
 ამ სწულეობას ეძახიან აღურჯ ბამბის მცე-
 ნარეს. ეს სწულეება ემართება ბამბას, მაშინ
 როდესაც იმას ნოტიოიანი დარები დაუდგება
 ამის გამო მცენარე იქს თუ არა ტანს, და
 მოიტანს ნაყოფს, უცვათ სციევა და ლურ-
 ჯდება.

სამართლის წიგნის განმარ- ტება

დამატება მეორე

კონონი აძლევს მსაჯულს ნებას, რომ და
 მნაშვიეს ერთის სასჯელის მაგიერათ გაუმწე

სის მეორე შემდგომ შემთხვევაში.

1. (71) სიკვდილით სსსჯელის მკაცრათ, სტელმწიფის პასუხით დამნაშავეს აიკენენ ეპიფოტსე (ადგილი დანიშნულია გაცოთ დანჯილთა სიკვდილით), ანუ დააქნებენ სსსრჩაბუდის ქვეშ, მოქსადებენ მითამ მოსაკვლელად: თუ დამნაშავე კითხლ-შობილითაგანა, გადატყსენ თაყსე სმადს. ამ სსსჯელს ქქვაა შოლტიკური სიკვდილი. შექდეგ ამ სსსჯელისა გავსაგინან გატორღმა სმუშათ სხუეუთთ.

1. (72) სსმადნომა სმუშოდ გავსაგინის მკაცრად, შეიძლება დამნაშავე გაგსაგინოს ცისკუბში სმუშათთ.

3. (74) მოსუეგებულნი, რომელნიც არან სსმოდლა ათის წლის, კატორღმა მუშობის მკაცრად, გაგსაგინებან სიბირში დასასსლელებათ.

4. (78) ისინი, რომელთაც გამწესებულნი აქვსთ გავსაგინ სმუშოა სსსლება და სდაც ეს სსსლება ჯრდ არ არან გაგებულნი, გაგსაგინებან სმოდლა სხუეობილემი, სდაც მათ სმუშაკუნენ უმამბეს სმუშოაში.

5. როდესაც არ მოხერხდება დამნაშავეს საპრობილემში დაქერა და ამ გეარნი დამნაშავენი არ არიან თავის უფალნი ვალანებისაგან როზგით, მაშინ დატუსალების მაგიერათ ისინი ვალიახებთან როზგით: (შეიძლება ითქვას: წყვლით, შოლტიკით).

1. დამნაშავენი, რომელთაც განწესებული აქვსთ დატუსალება თექსმეტი თვიდან ორ წლომდის, ამის მაგიერათ ვალიახებთან როზგით ოთხმოციდან ასამდის დაქერით.

2. დამნაშავენი, რომელთაც განწესებული აქვსთ დატუსალება რვა თვიდან თექვსმეტ თვემდის, ამის მაგიერათ ვალიახებთან როზგით სამოციდან ოთხმოცამდის დაქერით.

3. დამნაშავენი, რომელთაც განწესებული აქვსთ დატუსალება ოთხიდან რვა თვემდის, ამის მაგიერათ ვალიახებთან როზგით ორმოცდა ათიდან სამოცამდის დაქერით.

4. დამნაშავენი, რომელთაც განწესებული აქვსთ დატუსალება ორიდან ოთხ თვემდის,

ამის მაგიერათ ვალიახებთან როზგით ორმოცეციდან ორმოცდა ათამდის დაქერით.

6. (81) ამ შექთსევევაში, რომელთაც არ შეიძლება დატუსალება ამათ, რომელთაც განწესებული აქვსთ მოკლე დროით დატუსალება, ეს დატუსალება შეივლება როზგით, ვალასით.

1. დატუსალება სამის კერიდან სამს თვემდის შეივლება როზგის დარტყმევით ოციდან ოცდა ათამდის.

2. დატუსალება შვიდის დმიდან სამს კვირამდის შეივლება, როზგის დარტყმევით თუთხმეტვიდან ოცამდის.

3. დატუსალება სამიდან შვიდ დღემდის შეივლება როზგის დარტყმევით ათიდან თუთხმეტამდის.

4. დატუსალება ერთიდან სამს დღემდის შეივლება როზგის დარტყმევით სამიდან ათამდის.

7. (84) ამ დამნაშავეთ, რომელთაც განწესებული აქვსთ ფულებს ვადასა, და ამ ფულებს ვადასა არ შეუძლიათ უქოლღობისა გამო, იმათ ეს სსსჯელი შეივლება ამ გეარათ:

1. ვასაც განწესებული აქვს ვადასა თუთხმეტ მანეთამდის მათ ეს სსსჯელი შეივლება სამს დღემდის დატუსალებით.

2. ვასთ განწესებული აქვს ვადასა თუთხმეტვიდან ას მანეთამდის მათ ეს სსსჯელი შეივლება დატუსალებით სამს თვემდის.

დამატება მქსამე

ზოგიერთს პირს კანონი ანთავისუფლებს ვალახებისაგან როზგით და ბორკილების ანუ ხუნდების შეყრისაგან.

- ქენი არიან:
- 1. მღვდლობითი სქესი, ანუ ქალები.
- 2. თაფლ-აზნაუონი.
- 3. სამღვდლო პირნი და ბერები.
- 4. სამღვდლო პირების შვილები.
- 5. მაწავლებელნი სასოფლო შკოლებისა
- 6. გლეხები, რომელთაც რაიმე თანამდ-

ბობა უქირავეთ ამორჩევით.

7. კავკაზის მხარეები: ხანის ვიარი, ბეგები, ავალარები, სულთანები, მელოკები.

8. მოხუცებულნი სამოცდა ათის წლისა.

9. სხელმწიფო გლეხები, რომელთაც ისინი არიან ეკლესიის სტაროსტების თანადღობაში.

10. ვასაც ავი ზენ სქირს.

11. ვასაც სქირს თიაქარი, ანუ ფუში.

12. ვასაც რამოდენ-ჯერმე დამართები დაშობა.

გარდა ამისა არიან ბევრნი შემთხვევები, რომელნიც როზგით ვალახისაგან განთავისუფლდებიან. ჩვენ მოვიჩვენეთ მარტო ის შეთხვევები, რომელიც უფრო ხშირია.

დამატება მეათე *)

ახლა ვაგინჯოთ თუ რა წესია ვაგზავნის დროს სიბირში დამნაშავეთა

ნება, რომელიც უწევს მას სიბირში ვაგზავნას, მაშინ ის დამნაშავე ვაგზავნაში ლუბერსკის სასამართლოს ვასაგზავნათ.

ვაგზავნა სიბირში არის სამ გეარი: 1. ვაგზავნა სიბირში, კატორღებში სმუშათ, 2. ვაგზავნა დასასხლებლათ და 3. ვაგზავნა საცხოვრებლად.

კატორღაში მუშობა არის სამ გეარი: 1. მუშობა სამადნოში, 2. მუშობა ციხეებში და 3. მუშობა ზოლღებზე.

როდესაც სამსაჯლო ვალაცემს ლუბერსკის სასამართლოს დამნაშავეს სიბირში ვაგზავნათ, მაშინ ეს სასამართლო დაუყოვნებლივ მოიყვანს სისრულეში. ეს სასამართლო მოუშვადებს ტუსალებს დოკუმენტებს, მისცემს მათ საჭირო ტანსაცმელს და საგზაო ანუ სახარჯო ფულს. ზევით ჩასაცემელ ტანსამოსზე ზურგზე დააკერებენ ოთხ კუთხს ნაჭერს სხვა ფერისა იმაზე რაფერიც თითონ ჩასაცემლია. ვინც რომ კატორღაში სმუშათ არის ვაგზავნილი, იმას დააკერებენ ორს იმისთანა ნიშანს, ვინც რომ დასასხლებლათ, იმას ერთს სიბირში ვაგზავნილებს მიეცემათ სახარჯო ფული დღემდ სამ ნახევარი კაპეკი; ეს ფულები მიეცემათ ერთთ იმდენი რამდენიც ვყოფათ ერთი ლუბერსკის ქალაქიდან ვეორემდის. თუ რომ ცოლი ისურვებს რომ ვაპყვეს თავის ქმარს სიბირში, მაშინ იმასაც მიეცემა საჭირო ტანსამოსი და ხარჯის ფული ისე, როგორც დამნაშავეს.

*) УСТАВЪ о СЕМЬНЫХЪ Г. XIV.